

ПЪРВОТО ПОСЕЩЕНИЕ НА ГЕРМАНСКИЯ ЛЕК КРАЙЦЕР „ЕМДЕН” ВЪВ ВАРНА (1936 г.)

Дигиталната библиотека „НАБИС репозиториум” предлага интересни снимки на морска тема, представящи едно събитие във Варна с обяснение, в което съществени са следните две твърдения:

- цар Борис III на борда на германски разрушител;
- събитието е датирано за случило се през 1937 г.

В действителност и двете твърдения не са верни, а снимките са направени **точно на 30 октомври 1936 г.** на борда на германския **лек крайцер „Емден”**, който от 28 октомври до 1 ноември с.г. гостува във Варна. Тъй като се навършиха 80 години от това слабо известно у нас посещение на чужд военен кораб [1], предлагам кратки сведения за идването му във Варна.

1936 г., 28 октомври. Във Варна за **първ път пристига германският лек крайцер „Емден”**, негов командир е капитан-цур-зее (кап. I ранг) Валтер Ломан.

Германският

лек крайцер „Емден”, 1930 г. -

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/03/Light_Cruiser_Emden_off_the_US_West_Coast_1930.jpg/700px-Light_Cruiser_Emden_off_the_US_West_Coast_1930.jpg

Това е деветият германски военен кораб, респ. третият крайцер, с името „Емден” [5]. Формално погледнато, именуван е на долносаксонския град Емден, разположен на устието на река Емс, която се влива в Северно море. В действителност обаче

възстановява името на първия крайцер „Емден”, който на 9 ноември (28 октомври) 1914 г. е унищожен от австралийския крайцер „Сидни” в бой при Кокосовите острови в Индийския океан [6], [7]. Построен е в корабостроителницата „Райхсмарине Вилхелмсхафен” във Вилхелмсхафен (пристанище на Северно море): спуснат на вода – 7 януари 1925 г., влиза в строя – 15 октомври с.г. Проектиран е като учебен кораб и е първият голям военен кораб, построен в Германия след Първата световна война по условията на Версайския договор от 28 юни 1919 г. **Основни технически данни** [8]: водоизместимост (проектна) 6056 т, дължина най-голяма 155,1 м, ширина 14,30 м, газене 5,80 м; две парни турбини с обща мощност 45 600 к.с., 10 парни котела, от които 4 – с въглища, 6 – с течено гориво (след преустройство през 1934 г. – всички котли са на течено гориво), два трилопатни гребни винта, скорост 29 възела. Екипаж 630. Бронирание: пояс 50 мм, палуба 40 мм, бойна рубка 100 мм. Въоръжение: 8 x 150 мм L/45 C/16, 3 x 88 мм L/45 Flak, 2x2 500 мм ТА. Район на плаване: 5200 мили при 18 възела, 6700 мили при 12 възела.

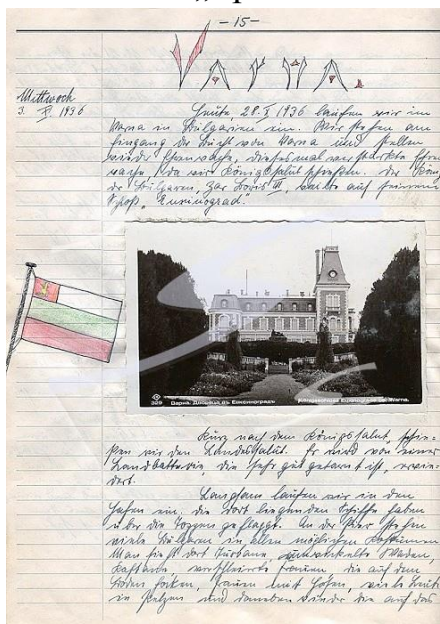
На 25 октомври 1934 г. вестник „Варненска поща” помещава първата част на статията „Бойните кораби под името „Емден”. Тя е предвидена като обширен материал за популяризирането на експлоатацията на трите едноименни немски крайцера, но са публикувани само три части, посветени на бойната дейност на прославения първи крайцер „Емден” (1909-1914 г.). Авторът с псевдоним „Д-р Г. П.” остава неизвестен. По онова време във Варна има двама специалисти с инициали Г. П., докторска степен и ползващи отлично немски език. Първият от тях е д-р Георги Паспалев – директор на Морската биологична станция (Аквариума). Най-вероятно обаче авторът е лейт. д-р Георги Пецов, който, от една страна, е флотски специалист, от друга, по време на посещението на „Емден” във Варна е аташиран към командира на немския крайцер кап. I ранг В. Ломан [10]. Едновременно с първата част на статията на Д-р Г. П. в. „Варненска поща” съобщава, че „Емден” ще пристигне във Варна на 28 октомври [11]. На следващия ден същият вестник публикува програмата на посещението му до 1 ноември [12], а в деня на пристигането му в. „Черно море” помещава обширна статия за подвизите на първия

крайцер „Емден” през 1914 г. в Индийския океан [13], [14].

Корицата на българския превод на книгата за първия немски крайцер „Емден” (1937 г.) - <http://knizhen-pazar.net/books/052/5201/520132.jpg>

На 28 октомври сутринта „Емден” пристига от гр. Каляри (о. Сардиния, Италия) и най-напред е посрещнат от моторницата „Вяра” с лейт. Г. Пецов и пом.-началника на Пристанище Варна на борда, заедно с която се насочва към двореца Евксиноград, и поздравява щандарта на цар Борис III с 21 оръдейни изстрела, а след това с толкова изстрела – българската нация. На тези поздрави също с 21 оръдейни изстрела отговаря бреговата батарея в местността „Траката”.

Страница 15 от дневника на Херман Бекман – член на екипажа на „Емден”, за периода 1936-1937 г. - http://www.stockmediaserveriq.com/index.cfm?/imagedetails_EN&imgid=82398734&

След салютирането немският крайцер се отправя към Пристанище Варна, където го очаква голямо множество посрещачи. На борда му най-напред се качват немският генерален консул във Варна Ханс фон Унгелтер, главният секретар на немското посолство в София фон Бюлоу, представители на немските колонии в София и Варна. След това командирът на кораба, придружен от адютанта си и лейт. Г. Пецов, започва официалните си визити, като най-напред заминава за двореца Евксиноград, където се представя на цар Борис III и се подписва в почетната книга на двореца. После кап. I ранг В. Ломан посещава началника на Варненския гарнизон генерал-майор Георги Попов, Варненския и Преславски митрополит Симеон, областния директор Борис Казанлиев и кмета Йосиф х. Стоянов, немския генерален консул фон Унгелтер и началника на Морската полицейска служба кап. I ранг Сава Н. Иванов. Когато генерал-майор Г. Попов и кап. I ранг Сава Н. Иванов напускат борда на кораба, за всеки от тях над крайцера се вдига българското знаме, придружено с оръдеен салют.

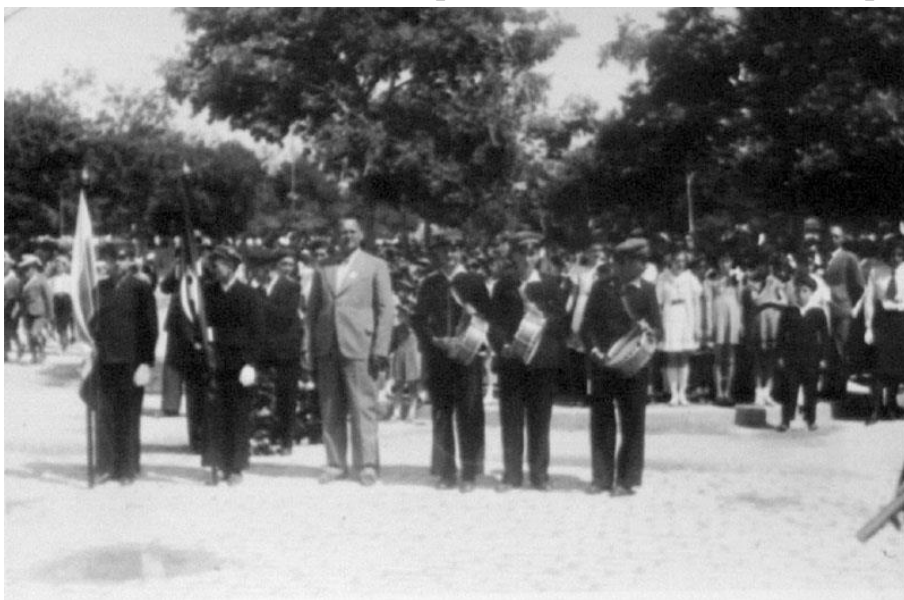
Контраадмирал Валтер Ломан (1891-1955 г.), 1939 г. -

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b1/1939-10_VAdm_Lohmann.jpg/220px-1939-10_VAdm_Lohmann.jpg

След привършването на тези официални визити, час по-късно те са върнати от съответните официални лица. Когато генерал-майор Г. Попов и кап. I ранг Сава Н. Иванов напускат борда на кораба, за всеки от тях над крайцера се вдига българското знаме, придружено с оръдеен салют. В края на първия ден от гостуването на „Емден“ началникът на Варненския гарнизон генерал-майор Г.

Попов дава банкет в чест на офицерите от немския крайцер [10], [15], [16], [17].

На 29 октомври 1936 г. преди обед кап. I ранг В. Ломан полага венци на паметника на граничаря в Морската градина и на гроба на загиналите немски моряци от подводницата „UB 45”. В 12 часа в двореца Евксиноград цар Борис III приема командира на немския кръстосвач. После в центъра на града немските и българските почетни роти, начело с оркестрите си, преминават в церемониален марш пред офицерите от варненския гарнизон. След обед българските офицери, както и учениците и ученичките от местното Немско училище разглеждат крайцера „Емден”. След слизането от кораба учениците и ученичките са строени на брега пред него и изпяват: „Шуми Марица”, „Химна на Царя”, „Дойчланд, Дойчланд юбер алес” и „Химна на Хитлер” [18].

Директорът на Немското училище във Варна Карл Бумаер пред строя на учениците при посрещането на крайцера „Емден” във Варна - <http://catalog.libvar.bg/view/tmp/photos/141410.jpg>

На 30 октомври цар Борис III посещава крайцера „Емден”. Българският монарх пристига с два автомобила. В първия е той, облечен с адмиралска униформа, и придружен от своите флигел-адютанти кап. I ранг Иван Вариклечков и полк. Рафаил Жечев. Във втория са началникът на Варненския гарнизон генерал-майор Г. Попов и началникът на Морската полицейска служба кап. I ранг С. Н. Иванов. При навлизането на царските автомобили в района на пристанището те са посрещнати от „Емден” с 21 оръдейни изстрела,

а при стъпването на цар Борис III на палубата му е издигнат неговия щандарт. Царят, придружен от командира на крайцера, поздравява почетния караул и след това внимателно разглежда целия кораб. Когато той го напуска, в негова чест отново са произведени 21 оръдейни изстрела [19].

Цар

Борис III на борда на немския лек крайцер „Емден” в Пристанище Варна, 30 окт. 1936 г. -

<http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/4576?tk=AAAR4AAAAABYJcGe.sDfLiS6fc0Bh6dYBBtnrug>

Цар

Борис III поздравява екипажа на „Емден”, 30 окт. 1936 г. -

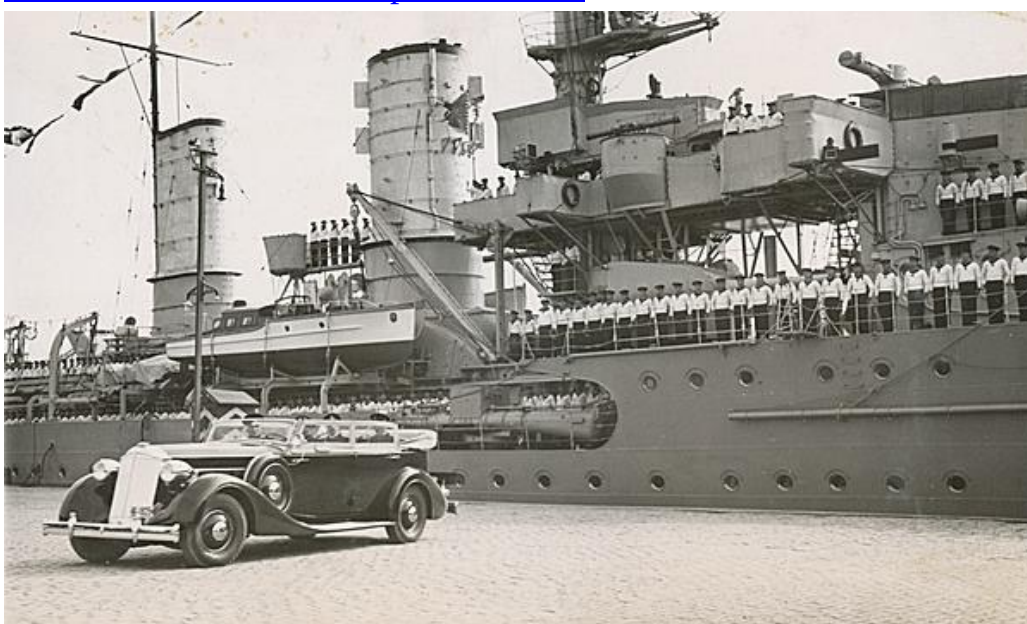
<http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/4587?tk=AAAR6wAAAABYJcKt.jhaP2xnfgxPqzx6n8JXmNg>

Цар

Борис III на борда на „Емден” в Пристанище Варна, 30 окт. 1936 г. -

<http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/4758?tk=AAASlgAAAABYJcPS.DN9D9BIENv9Z-p0GsHRaPw>

Цар Борис III напуска Пристанище Варна след посещението си на „Емден”, 30 окт. 1936 г. -

http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/4757?tk=AAASlQAAAABYJcSN.Mfbi0zUNe_YqLKHuHz6v8A

В 13 часа в двореца Евксиноград цар Борис III дава обед в чест на кап. I ранг В. Ломан, придружен от трима старши офицери на крайцера, присъстват и генерал-майор Г. Попов, кап. I ранг С. Н. Иванов и немският генерален консул във Варна фон Унгелтер. По същото време във варненския Военен клуб възпитаниците на Морското училище дават обяд на кадетите на немския крайцер.

В ресторанта „Ешмедеме” подофицерите от Морската полицейска служба дават вечеря на подофицерите от „Емден”, във Военния клуб е устроен бал в чест на офицерите от немския крайцер [19], [20].

На 31 октомври в Колодрума на Варна е организиран футболен мач между отборите на немския кораб и местния спортен клуб „Тича”. Гостите побеждават с резултат 3 : 2. Събитието е подobaващо озвучено от оркестрите на „Емден” и Морската полицейска служба [21], [22].

Футболните отбори на крайцера „Емден” и спортен клуб „Тича” на Колодрума във Варна, 31 окт. 1936 г. -

<https://www.facebook.com/sportna.biblioteka/photos/a.286478004766070.68174.282688475145023/1042518285828701/?type=3&theater>

На 1 ноември 1936 г. на борда на „Емден” кап. I ранг дава прощален прием за над 500 официални лица, представители на куртурно-просветни организации, видни варненски граждани и членове на немските колонии във Варна, София, Бургас и Русе [15], [23]. Същият ден вечерта крайцерът отплава от Варна, на следващия ден сутринта пристига в Цариград, където предвижда едноседмичен престой [24]. В чуждия печат се появява снимка за посещението на българския цар на борда на „Емден”, придружена с коментар, който подчертава, че по време на петдневното пребиваване във Варна „екипажът беше отрупан с постоянни доказателства за приятелство и симпатия” [25].

Седмото задгранично плаване на „Емден” продължава до 23 април 1937 г. През ноември 1938 г. немският крайцер отново посещава Варна.

На 3 май 1945 г. „Емден” е взривен от екипажа му в залива Хайкендорф, три години по-късно остатъците му са нарязани за скрап [7].

Литература и бележки

1. В българската историческа литература добре известно е второто посещение на германския лек крайцер „Емден” (1938 г.). Първото му посещение не е неизвестно, но само е споменато тук-там съвсем накратко. Малко повече за него, включително и една от четирите снимки, поместени сега в „НАБИС репозиториум” с подвеждащо обяснение, е публикувано в [2, с. 105], [3, 118-119]. Доколкото ми е известно, в съвременната морскоисторическа литература тази снимка е поместена за пръв път през 2006 г. [4, с. 61].

2. **Кръстева, Мариана, Ат. Панайотов и Г. Антонов.** Контраадмирал Иван Вариклечков (1891 – 1974 г.) и неговото време. Варна, ИК „Морски свят”, 2011. 176 с.

3. **Пецов, Георги Г.** Варна 1920 – 1944 г. Варна, Колор принт, 2016. 272 с.

4. **Антонов, Георги.** Съдбата на адмирала. Варна, ИК „Морски свят”, 2006. 80 с.

5. **Liste von Schiffen mit dem Namen Emden.** – https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_von_Schiffen_mit_dem_Namen_Emden

6. **SMS Emden (1908).** – [https://de.wikipedia.org/wiki/SMS_Emden_\(1908\)#Gefecht_bei_den_Kokosinseln](https://de.wikipedia.org/wiki/SMS_Emden_(1908)#Gefecht_bei_den_Kokosinseln)

7. **Emden (Schiff, 1925).** – [https://de.wikipedia.org/wiki/Emden_\(Schiff,_1925\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Emden_(Schiff,_1925))

8. Както в българската, така и в немската и друга чуждоезична литература има редица различия относно основните технически данни на крайцера „Емден” (1925 г.). Изясняването на тези различия не е предмет на настоящата ми статия и поради това тук ползвам предимно данни, поместени в статията за кораба в немската версия на енциклопедията Уикипедия [7].

9. **Д-р Г. П.** Бойните кораби под името „Емден. Бойната дейност на първия „Емден”. – Варненска поща, № 6463, 25 окт. 1936, с.4; № 6464, 26 окт., с. 2 и 4; № 6465, 27 окт. 1936, с. 2.

10. **Посрещане на „Емден” във Варна.** – Варн. новини, № 5815, 28 окт. 1936, с. 1.

11. **Германският кръстосвач „Емден”.** – Варн. поща, № 6464, 26 окт. 1936, с. 1.

12. **Програма за посрещането на германския кръстосвач „Емден” в гр. Варна.** – Варн. поща, № 6465, 27 окт. 1936, с. 3.

13. **Мюке, Хелмут фон.** Един смел подвиг (По случай гостуването на „Емден”). – Черно море (Варна), № 2579, 28 окт. 1936, с. 2. Прев. От немски: Куюджуклиев.

14. През 1937 г. във Варна е издадена книгата: **Мюке, Хелмут фон.** „Емден”. Подвизите на немския кръстосвач в Тихия океан. Прев. от нем. [лейт. Кръстьо] Куюджуклиев. Варна, Морска учебна част, 1937. 81, 17 с. Първото

немско издание се появява през 1915 г. в Берлин. Българският превод на книгата съдържа и обемистия текст „Кръстосвачът „Емден” от лейт. Куюджуклиев. През 1938 г. в трихиляден тираж е издадена книгата: „Емден”. Подвизите и гибелта на един крайцер през време на Световната война. С., (печ. Бр. Миладинови) 1938. 61 с. (издадена е в рамките на библиотеката „Световната война по суша, по вода и във въздуха”).

15. **Д-р Г. П. Скъпият есенен гост на Варна.** – Морски сговор, 1936, № 9, 158-159.

16. **„Емден” във Варна.** – Черно море (Варна), № 2580, 29 окт. 1936, с. 1.

17. **Пристигането на „Емден” във Варна.** – Варн. поща, № 6467, 29 окт. 1936, с. 1 и 4.

18. **Гостуването на „Емден” във Варна.** – Варн. поща, № 6468, 30 окт. 1936, с. 4.

19. **Негово Величество Царят посети „Емден”.** – Варн. новини, № 5817, 30 окт. 1936, с. 1 и 4.

20. **Царско посещение на крайцера „Емден”.** – Черно море (Варна), № 2582, 31 окт. 1936, с. 1.

21. **Мачът „Емден” – Тича.** – Черно море (Варна), № 2582, 31 окт. 1936, с. 1.

22. **Мачът между тима на кръстосвача „Емден” и тоя на с.к. „Тича” 3 : 2 (2 : 1).** – Черно море (Варна), № 2583, 1 ноем. 1936, с. 4.

23. **Крайцерът „Емден” замина.** – Варн. поща, № 6471, 2 ноем. 1936, с. 1.

24. **„Емден” в Цариград.** – Черно море (Варна), № 2585, 3 ноем. 1936, с. 1.

25. **Königsbesuch an Bord des Kreuzers „Emden”.** – [http://pallas.cegesoma.be/pls/opac/opac.search?lan=N&seop=6&sele=51&sepa=51&doty=&sest=boris+iii+\(roi+de+bulgarie+;+1894-1943\)&chna=&senu=60483&rqdb=1&dbnu=1](http://pallas.cegesoma.be/pls/opac/opac.search?lan=N&seop=6&sele=51&sepa=51&doty=&sest=boris+iii+(roi+de+bulgarie+;+1894-1943)&chna=&senu=60483&rqdb=1&dbnu=1)

Иван АЛЕКСИЕВ